

25-Oktyabr, 2025-yil

KONSTRUKTIVIZM NAZARIYASI ASOSIDA SHAXSNING FAOL O‘QUV POZITSIYASINI SHAKLLANTIRISH

Kurbonova Mushtariybegim Baxtiyorjon qizi

Farg‘ona “Registon” xususiy maktab o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur tezisda konstruktivizm nazariyasining mohiyati, uning zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchi shaxsining faol o‘quv pozitsiyasini shakllantirishdagi o‘rni va ahamiyati yoritilgan. Konstruktiv yondashuv ta’lim jarayonini o‘qituvchi markazidan o‘quvchi markaziga o‘tkazib, talabaning mustaqil fikrlashi, o‘z-o‘zini rivojlantirishi va ijodiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlaydi.

Kalit so‘zlar: konstruktivizm, faol o‘quvchi, refleksiya, mustaqil fikrlash, ijodkorlik, ijtimoiy o‘rganish.

Bugungi kunda ta’lim jarayonida inson kapitalini rivojlantirish, mustaqil fikrlovchi, yangilikka ochiq, ijodkor shaxslarni tayyorlash dolzarb masala hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, konstruktivizm nazariyasi zamonaviy pedagogik yondashuvlarning nazariy poydevorini tashkil etadi.

Ta’lim tizimida o‘quvchi yoki talabaning shaxsiy faolligini, mustaqil fikrlashini va ijodiy yondashuvini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur yondashuvga ko‘ra, bilim tayyor shaklda berilmaydi, balki o‘quvchi uni o‘z faol tajribasi asosida “quradi” yoki “shakllantiradi”. Bu esa ta’lim jarayonini shaxsga yo‘naltirilgan va interfaol muhitga aylantiradi.

L. S. Vygotskiy, J. Piaget, J. Bruner va D. Jonassenlarning tadqiqotlarida konstruktivizm inson bilish faoliyati ijtimoiy va shaxsiy tajriba asosida amalga oshishini ta’kidlaydi. Ularning fikricha, bilim tayyor shaklda berilmaydi, balki o‘quvchi tomonidan faol izlanish, muammoli vaziyatlarni hal etish va refleksiya jarayonida yaratiladi.

Konstruktiv yondashuv asosidagi ta’limda o‘qituvchi — yo‘naltiruvchi, motivator va hamkor, o‘quvchi esa — faol o‘rganish subyekti sifatida ishtirok etadi. Bu jarayon talabalarda:

- mustaqil qaror qabul qilish,
- o‘z fikrini asoslab berish,
- jamoada ishlash,
- ijtimoiy moslashuv va refleksiya ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

O‘quv jarayonida muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish, “aqliy hujum”, “blits so‘rov”, klaster tuzish kabi metodlardan foydalanish o‘quvchilarning kognitiv faolligini oshiradi. Natijada shaxsda faol o‘quv pozitsiyasi, ya’ni bilim olishga ongli munosabat, mas’uliyat hissi va o‘z-o‘zini rivojlantirish motivatsiyasi shakllanadi.

Konstruktiv yondashuvning afzalligi shundaki, u o‘quvchini markazga qo‘yadi va o‘qituvchi bilan o‘quvchi o‘rtasida hamkorlik muhiti yaratadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, konstruktiv ta’lim usullaridan foydalanilgan darslarda talabalar mavzuni

chuqurroq o‘zlashtiradi, o‘z bilimlarini real vaziyatlarda qo‘llay oladi va ijodkorlik darajasi yuqorilaydi.

Masalan, loyiha asosida o‘qitish yoki muammoli topshiriqlarni hal etish jarayonida talaba o‘z bilimini faol qo‘llaydi, yangi bilimni mavjud tajribasi bilan bog‘laydi. Shu bilan birga, guruhli ishlarda ijtimoiy o‘zaro ta’sir, empatiya, liderlik va kommunikativ kompetensiyalar shakllanadi.

Biroq, konstruktiv yondashuvni samarali tatbiq etish uchun o‘qituvchilardan yuqori pedagogik mahorat, didaktik moslashuvchanlik va o‘quvchilarni faol muloqotga jalb etish ko‘nikmasi talab etiladi. Shuningdek, ta’lim muassasalarida zamonaviy texnologik vositalar, interfaol platformalar va refleksiv tahlil tizimlarini joriy etish zarur.

Demak, konstruktiv ta’lim nafaqat bilim berish, balki o‘quvchini o‘z fikrini yaratish, baholash va hayotiy vaziyatlarda qo‘llashga o‘rgatadigan tizim sifatida qaralishi lozim.

Konstruktivizm nazariyasi asosida ta’lim jarayonini tashkil etish shaxsning faol o‘quv pozitsiyasini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu yondashuv orqali talaba o‘z bilimini tayyor shaklda qabul qiluvchi emas, balki uni mustaqil ravishda yaratadigan, tahlil qiladigan va amaliyotda qo‘llay oladigan faol subyekt sifatida shakllanadi.

Bunda o‘qituvchi – yo‘naltiruvchi, tashkilotchi va motivatsiya beruvchi rolini bajaradi, ta’lim jarayoni esa o‘zaro hamkorlik, ijodiy izlanish va tahlilga asoslanadi.

Konstruktiv yondashuvning samaradorligi shundaki, u:

- talabaning mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish ko‘nikmalarini rivojlantiradi;
- o‘quv jarayonini interfaol, amaliy va shaxsga yo‘naltirilgan tizimga aylantiradi;
- shaxsda o‘z-o‘zini baholash, refleksiya, ijodkorlik va kommunikativ kompetensiyalarni kuchaytiradi.

Shunday qilib, konstruktivizm nazariyasiga tayangan holda yaratilgan ta’lim modeli shaxsning intellektual, ijtimoiy va emotsional rivojlanishini ta’minlaydi. U nafaqat bilim olish jarayonini, balki talabaning dunyoqarashi, hayotiy pozitsiyasi va kasbiy shakllanish jarayonini ham ijobiy o‘zgartiradi. Shu sababli, zamonaviy ta’lim tizimida konstruktiv yondashuv shaxsga yo‘naltirilgan pedagogikaning eng muhim metodologik asoslaridan biri hisoblanadi. Konstruktivizm nazariyasi asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni o‘quvchilarda faol o‘quv pozitsiyasini shakllantirishning eng samarali yo‘llaridan biridir. U shaxsni bilimni mustaqil izlovchi, tahlil qiluvchi va yangilik yaratuvchi subyekt sifatida tarbiyalaydi. Shu bois ta’lim tizimida konstruktiv yondashuvni keng tatbiq etish zamonaviy pedagogik faoliyatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lishi lozim.

25-Oktyabr, 2025-yil

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bruner, J. (1996). The Culture of Education. Harvard University Press.
2. Dewey, J. (1916). Democracy and Education. The Macmillan Company.
3. Jonassen, D. H. (1999). Designing Constructivist Learning Environments. Educational Technology Research and Development.
4. Karimova, V. M. (2020). Shaxs psixologiyasi va rivojlanish omillari. Toshkent: Fan.
5. Piaget, J. (1973). To Understand Is to Invent: The Future of Education. Grossman Publishers.
6. To‘xtaboeva, R. (2019). Pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar. Toshkent: O‘zbekiston pedagogika nashriyoti.